

LAUSUNTO

2.8.2022

Ympäristöministeriö
kirjaamo.ym@gov.fi

MTK-Etelä-Savon lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamiseksi,
VN/630/2022

Etelä-Savon maakunnan strategisiksi kärjiksi on valittu metsä, vesi ja ruoka (<https://www.esavo.fi/maakuntastrategia>). Kaikki nämä liittyvät vahvasti luontoon ja sitä kautta luonnonvara-alan elinkeinoilla ja niiden tuottamilla raaka-aineilla, jalosteilla ja palveluilla on suuri merkitys maakunnan ja kuntien elinvoimalle ja sen mahdollisuuksille kasvaa. Luonnonvara-alan elinkeinoin voidaan tässä yhteydessä laskea myös matkailu- ja ravitsemustoimialan, joka perustuu Etelä-Savossa merkittävältä osin haja-asutusalueiden tuotettiin palveluihin.

Maa- ja metsätalous ovat ratkaisevassa roolissa ilmastoasioiden osalta, koska ne ovat ainoat toimialat, jotka sitovat luonnonmukaisesti hiiltä. Kannattava, monipuolinen (ml. kotieläintuotanto) ja tuottava maa- ja metsätalous hyvin hoidettujen peltujen ja metsien kautta ovat keskeisessä roolissa ilmastomuutoksen torjunnassa. Tämä edellyttää niiden taloudellisen käytön turvaamista kaikin keinoin.

Venäjän sotatoimien vaikutukset heijastuvat Suomeen tavoilla, jotka entisestään korostavat Etelä-Savon ja myös koko Itä- ja Kaakkois-Suomen merkitystä varsinkin huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta.

MTK-Etelä-Savo tuo esille seuraavia huomioita liittyen ympäristöministeriön laatimaan luonnokseen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamiseksi.

Lakiluonnoksessa paljon epäselviä kohtia

Hiilensidonnasta puhuttaessa ja säädettyä lailla on otettava huomioon, mihin se kohdistuu ja, mikä taho kohteen omistaa. Tällöin on erotettava eri maanomistajaryhmät: kunnat, valtio, seurakunnat, yksityiset maanomistajat jne. Mikäli toimia halutaan kohdistaa yksityisen maanomistajan maalle, on silloin otettava huomioon muu lainsäädäntö ja, mitä se sanoo yksityisestä omistusoikeudesta. Ilmastolaki ei missään tapauksessa mene eikä voi mennä esimerkiksi perustuslain yläpuolelle eikä kunnilla ole oikeutta päättää yksittäisen maanomistajan maankäytöstä kuin hyvin rajatuissa ja erityisissä tapauksissa. Ilmastoperustein nämä ehdot eivät täyty missään tapauksessa.

Edelleen epäselväksi jää, millä tavoin lakiluonnoksella kunnille osoitettava velvoite ilmasto-suunnitelmien tekemiseksi vaikuttaisi yksityiseen maanomistukseen ja maankäyttöön. Luonnoksessa ei käy myöskään ilmi, millä tavoin nämä ilmastosuunnitelmat toteutettaisiin käytännössä.

Kokemuksena aiemmasta ympäristöministeriön tavasta toimia voi odottaa, että kyseeseen tulevat pakottavat määräykset sekä ohjauskeinot, joilla halutaan ohittaa maanomistajien perustuslailliset oikeudet. Tämä käy ilmi luonnoksessa mainituissa ohjauskeinoissa, joissa on mukana normit ja velvoitteet ja niistä automaattisesti seuraava sanktio-oikeus. Kun tämä lainvalmistelijan halu pakkokeinojen käyttöön on näin selvästi nähtävissä, on myös täysin selvää ja välttämätöntä, että lakiin sisällytetään muutoksenhakuoikeus, jotta maanomistajalle jää edes teoreettinen mahdollisuus turvata maansa omistus- ja käyttöoikeus.

Kaiken kaikkiaan olisi täysin poikkeuksellista lainsäädäntöä, että näin vahvaan normiohjaukseen ei liittyisi lainkaan muutoksenhakuoikeutta.

Mikäli lailla halutaan pakottaa kunnat tekemään ilmastosuunnitelmia, on lakiin rajattava tarkasti, mitä suunnitelmilla voidaan ja on mahdollista tehdä. On täysin selvää ja välttämätöntä, että kuntien ilmastosuunnitelmat rajataan koskemaan vain kuntien omia maita. Tapauskohtaisesti voidaan harkita poikkeamia esimerkiksi uusiutuvan energian edistämisen osalta, jossa keskeisessä roolissa ovat metsät ja biopolttoaineet sekä elintarvikkeiden (ml. kotieläintuotanto) tuotannon turvaaminen ja edistäminen.

Lailla ei voi eikä saa missään tapauksissa olla vaikutuksia yksityiseen maanomistukseen ja maankäyttöön. Ja, mikäli joissain äärimmäisissä poikkeustapauksissa tällainen vaikutus syntyi on siitä kirjattava lakiin selkeä ja merkittävä korvausvelvoite. Nyt lausunnolla olevassa luonnoksessa yksityisen maanomistajan asema jää täysin epäselväksi eikä korvausveloitetta ole siihen kirjattu.

Vaikutusten arvioinnissa on keskitytty vain kuntalaisten osallistumismahdollisuuksiin ja ilmeisen tarkoituksellisesti jätetty yksityisen maanomistajan ja elinkeinonharjoittajan asema huomioimatta. Tämä läpi koko lakiluonnoksen jatkuva teema osoittaa lainvalmistelun epätasapainon.

Hiilinielujen sijaan painopiste on oltava päästöjen vähentämisessä

Kuten Maailman ilmatieteen laitoksen pääsihteeri, professori Petteri Taalas on useaan otteeseen todennut, ratkaistaan ilmastomuutos vähentämällä fossiilisten polttoaineiden käyttöä. Edelleen Taalas on todennut, että Suomessa vallalla oleva hiilinieluharha ei ratkaise ilmastomuutosta. Tämä harha näkyy myös ilmastolain luonnoksessa – päästöjen sijaan halutaan puuttua yksityiseen maanomistukseen lainsäädännön kautta.

Uusi konsultoi ja kopioi -suunnitelmien kulta-aika

Harvalla kunnalla on osaamista tai resursseja laatia lakiluonnoksen vaatimia ilmastosuunnitelmia. Tällä hetkellä esimerkiksi kaavoituksesta valta on siirtynyt useissa tapauksissa erilaisille konsulteille, jotka kopioivat samoja pohjia eri kuntiin ottamatta tarkemmin huomioon niiden eroavaisuuksia. Ilmastosuunnitelmien osalta vaara tällaiseen konsultoi ja kopioi -suunnitteluun on erittäin suuri.

Kuntien hankinnat puuttuvat lakiluonnoksesta

Lakiluonnoksesta puuttuvat paikalliset hankinnat ja niiden edistäminen. Ilmastomuutoksen myötä kotimaisen ja alueellisen tuotannon merkitys kasvaa ja ilmastomuutokseen sopeutumisen kannalta on tärkeää ylläpitää alueen tuotantoa.

Kuntien ilmastosuunnitelmissa on oltava selkeästi esillä paikallisen ruuan ja vähintään kotimaisen ruuan merkitys kuntien hankinnoissa. Kaikki Suomessa suomalaisista raaka-aineista

tuotetut elintarvikkeet voidaan jäljittää yksityiskohtaisesti ja mm. eläinten tuotanto-olosuhteista on saatavissa tietoja. Mitä enemmän käytämme esimerkiksi ulkomaisia elintarvikkeita sitä todennäköisemmin emme tiedä niiden alkuperää ja tuotantotapoja sekä -olosuhteita.

Mikäli ulkoistamme hankinnat jonnekin muualle, emme pysty vaikuttamaan niistä aiheutuviin päästöihin eli ulkoistamme päästömme pahimmillaan Suomen rajojen ulkopuolelle. Ruuan lisäksi tämä pätee energiaan ja rakentamiseen, joissa tulee hyödyntää paikallisia raaka-aineita, erityisesti puuta.

Kunnat eivät ole asiantuntijoita ilmastoasioissa

Suomesta löytyy huipputason osaamista maa- ja metsätalouden neuvonnassa ja tutkimuksessa. Näitä tarjoavat organisaatiot ovat aidosti asiantuntijaorganisaatioita, jotka tarjoavat parhaan mahdollisen tiedon maa- ja metsätaloudelle myös ilmastoon liittyen. Kunnilla ei tällaista osaamista ole eikä niiden ole järkevää sellaisen tuottajiksi pyrkiä. Lakiluonnoksessa esitetty rooli kuntien ”informaatio-ohjauksesta” vaikuttaa tässä valossa varsin erikoiselta sekä samaan aikaan epäluottamukselta olemassa olevia aitoja asiantuntijaorganisaatioita kohtaan. Riskinä kuntien harjoittamassa informaatio-ohjauksessa on myös sen politisoituminen. Kaikessa informaatiossa tärkeintä on sen puolueettomuus ja perustuminen tutkituun tietoon.

MTK-Etelä-Savo

VESA KALLIO
Vesa Kallio
toiminnanjohtaja